

Rezumatul tezei de doctorat cu titlul *Repertoriul coral de influență folclorică în creația compozitorilor clujeni*

Mai mult decât în genurile ample, miniatura corală este genul în care melodiile de inspirație folclorică își găsesc deseori înveșmântarea în lucrări prelucrate cu ingeniozitate de către compozitori. Caracteristicile care favorizează încadrarea melodiilor de origine folclorică în genul miniatural sunt :

- linii melodice simple, de extensie redusă, propice utilizării lor cu precădere în formele mici (formele strofice);
- numărul multiplu al strofelor prozodice care necesită mai degrabă prezentarea acestora prin reluare (identică sau variată) a melodiei expuse inițial, decât realizarea unei creații din secțiuni largi, cu ample dezvoltări tematice - în acest fel o parte semnificativă a mesajului piesei cade pe versuri și pe înțelesul lor, în comparație cu o formă dezvoltătoare, unde accentul e îndreptat spre bogăția și variația ideilor muzicale din lucrare.

Unul dintre cele mai des întâlnite genuri folclorice în prelucrările corale este cel de colind. Ioan R. Nicola afirmă: „unul dintre cele mai vechi, mai complexe și mai valoroase genuri ale folclorului român este colinda. E vorba [...] de arhicele cântece legate de sărbătorile de iarnă – de «colindele profane» – ce sunt de origine autentic populară, care au fost create în timpuri imemorabile (unele fiind reminiscențe ale cântecelor ritual-ceremoniale legate de străvechile sărbători păgâne ale solstițiului de iarnă), având o tematică străină de religia creștină (influența bisericească – prezentă în unele colinde profane – este o infiltrație târzie), și având o cu totul altă funcție, anume cea de urare.”¹

Cercetările arată că astfel de colinde profane au existat doar la popoarele din sud-estul Europei, dintre care cele mai multe și mai interesante aflându-se la folclorul român nord-dunărean. În ciuda tradiției creștine care a înlocuit în bună măsură ritualurile vechi și în ciuda sărbătorilor creștine din zona anului nou (diferite față de cele arhaice), aceste colinde profane au supraviețuit până în zilele noastre.

Aceste colinde laice se diferențiază de cele religioase prin aspectele morfologice (text literar, structură arhitectonică, melodie, ritm), prin conținutul acestora, deosebindu-se esențial de cele din a doua categorie. Ele abordează viața, munca și organizarea societății arhaice

¹ Ioan R. Nicola, *Colinda vânătorilor metamorfozați în cerbi*, în: *Lucrări de muzicologie*, vol. IV, Conservatorul de muzică „G. Dima”, Cluj Napoca, 1968, pag. 59.

românești, de unde este inspirat mesajul creatorului popular. În felul acesta s-au creat colinde pentru diverse ocupații (păstor, vânător, agricultor) și pentru diferite categorii sociale (sărac, înstărit, fată de măritat, căsătoriți, copii, bătrâni, preot etc.), ceea ce dovedește substratul social care a stat la baza acestor colinde profane.

În zona Transilvaniei, genul de colind și cel de baladă sunt foarte răspândite și utilizate. Deseori aceste două genuri se substituie reciproc: aceeași temă apare uneori atât în cântece cu funcție de baladă cât și în cele cu funcție de colind (de ex. *Miorița*, *Două surorele*, *Șarpele* etc.). În această regiune sunt puține doine ale căror conținut muzical să fie pe un recitativ decât ca acest conținut muzical să fie pe un cântec propriu-zis. „Tradiția acestei substituiri a persistat [...], creatorul popular turnându-și tema epică aleasă nu în formă de baladă sau cântec (așa cum se obișnuiește în ținuturile de peste Carpați), ci în formă de colindă.”²

Piese analizate în prezenta cercetare au la bază folclorul muzical din Transilvania; exemplific prin prelucrările compozitorilor contemporani: Constantin Rîpă – *Lioară* (colindă din Sălaj), Adrian Pop – *Vine hulpe di la munte* (colindă de pricină din Sălaj³).

Inspirația folclorică utilizată în prelucrările corale se poate împărți în trei mari direcții:

- citat
- prelucrare
- compoziție în spirit folcloric

În prima categorie se încadrează piesele lui Gheorghe Dima și Augustin Bena. Acestea sunt alcătuite în întregime din armonie tonală, romantică, sacrificând în felul acesta o parte din caracteristicile armonice și ritmice specifice folclorului, dar oferind astfel piese accesibile tuturor formațiilor corale doritoare de a se apleca spre repertoriul de influență folclorică.

Prelucrările pe teme folclorice reprezintă cea mai însemnată categorie de piese și cuprinde cel mai bogat repertoriu. Se încadrează aici piesele lui Tudor Jarda, Constantin Rîpă, Cornel Țăranu, Dan Voiculescu, Adrian Pop. Melodiile aflate la baza lucrărilor sunt fie preluate din culegeri alcătuite de folcloriști, fie culegeri ori transcrieri proprii.

Pentru melodii regăsite cu ajutorul culegerilor efectuate de folcloriști, exemplificăm *Lioara*⁴. Traian Mârza ne oferă o analiză asupra variantelor de melodie culese pentru această

² Ioan R. Nicola, *op. cit.*, pag. 61.

Unele creații de acest fel au fost culese de Ioan R. Nicola în localitatea Feleac, jud. Cluj între anii 1950-1954 (sunt păstrate la Arhiva Institutului de Etnografie și Folclor din Cluj), colinde cu teme despre Primul Război Mondial, Cedarea Ardealului etc. Acest fapt dovedește uzanța acestui gen de colind în regiunea Transilvaniei chiar și de date mai recente.

³ Andra Apostu, *De vorbă cu Adrian Pop*, interviu publicat în *Revista Muzica*, nr. 3/2017.

⁴ Traian Mârza, *Lioara – un gen muzical inedit al obiceiurilor de primăvară din Bihor*, în: *Lucrări de muzicologie*, vol. V, Conservatorul de muzică „G. Dima”, Cluj Napoca, 1969, p. 65.

melodie, cât și o clasificare și comparație asupra diferențelor întâlnite de la un sat la altul, între localitățile învecinate, în privința melodicii, ornamenticii și ritmului. În acest studiu ne sunt oferite douăzeci și două de variante ale aceleiași melodii din tot atâtea localități apropiate.

În categoria transcrierilor, un exemplu grăitor îl găsim în mărturia compozitorului Adrian Pop despre piesa *Vine hulpe di la munte* (inițial cu titlul *Colindă de pricină*): „Așa am dat peste melodia din satul Treznea, județul Sălaj, *Vine hulpe di la munte* (culeasă de o altă folcloristă din școala clujeană, doamna Ilona Szenik, care a studiat și a cunoscut foarte bine folclorul românesc). Era pe o casetă netranscrisă, nevalorificată. Nici acum nu știu să fie în vreo colecție. Eu am transcris-o și mi-a plăcut atât de mult, încât am făcut un studiu [...] despre colinda de pricină.”⁵

A treia categorie de utilizare a inspirației folclorice o reprezintă compoziția în spirit folcloric. În acest sens, exemplul lui Vasile Herman din piesa *Dor ți-a fi* (din tripticul *Viersuri de dor*) este unul în care nu doar că sunt prezente elementele folclorice plăsmuite în stil propriu, dar cel mai ingenios lucru este îmbinarea spiritului folcloric cu elementele de limbaj modern – limbaj atonal, aleator. În această lucrare, pe de-o parte își spun cuvântul melodică, armonia, ritmica, metrica și ornamentația, în limbajul modern, iar de cealaltă parte, sunt folosite elemente ingenioase care ne sugerează atmosfera folclorică. Cel mai evident dintre elementele care demonstrează inspirația folclorică este textul :

Vai, bădică, dor ți-a fi

N-am cu cine te vesti

Doar pe lună voie bună

Și pe stele multă jele

Și pe vânt câte-un cuvânt

Vai, bădică, dor ți-a fi

Dar mai mult decât atât, sunt integrate elemente de limbaj muzical și efecte sonore care ne trimit cu gândul la influența folclorică. Cele mai puternice dintre acestea sunt :

- *glissando* (folosit ca să exprime jalea și vaietul);
- utilizarea consoanelor „ș”, „m” și „f”, pentru a reda sugestiv mișcarea elementelor din natură: a vântului, a copacilor etc.;
- *clusterul* (cu rol de exclamație dramatică, asemănător bocitului);

⁵ Andra Apostu, *op. cit.*, pag. 17.

O sintetizare a elementelor dificile de interpretare asupra cărora interpreții trebuie să-și îndrepte atenția în pregătirea repertoriului din categoria celui coral-folcloric propus în această lucrare, sunt următoarele :

- abordarea cu maximă precizie ritmică a metricii alternative, ajutată de o tehnică dirijorală bună;
- urmărirea și reliefarea atentă a planurilor polifonice;
- îmbinarea logică și organică a elementelor de structură în lucrările cu funcție variațională

Aceste considerente prezentate ne oferă o viziune de ansamblu asupra inspirației folclorice în lucrările corale ale compozitorilor clujeni, a tezaurului nemărginit al creațiilor populare din zona Transilvaniei, a modului de prelucrare a folclorului și în final a modalității de abordare și interpretare corală, sugestii prezentate în analize. Datorită posibilităților diferite atât de valorificare a inspirației folclorice cât și de abordare în privința prezentării în concert ale lucrărilor care au stat la baza acestui demers de cercetare, am oferit unele puncte de vedere și posibile soluții care pot reprezenta o recomandare tuturor acelor care își doresc să se apropie de acest gen muzical.

Ne dorim ca includerea acestui tip de repertoriu în programul formațiilor corale să apropie interpreții și publicul de valoarea creațiilor corale de inspirație folclorică a compozitorilor clujeni și să sporească preocuparea noilor generații pentru abordarea acestui segment prețios al creației muzicale autohtone.

Cuprins

Introducere	4
1.CREAȚIA CORALĂ ROMÂNEASCĂ DE INSPIRAȚIE FOLCLORICĂ.....	5
1.1.Dezvoltarea folcloricității și etnomuzicologiei în secolul al XIX-lea și al XX-lea	5
1.2.Creația corală, parte semnificativă a componisticii românești	10
1.2.1.Începuturile muzicii culte românești.....	10
1.2.2.Primii compozitori de muzică cultă	12
1.2.3.Manifestări corale de început.....	24
1.3.Tradiții în educația muzicală clujeană	30
1.3.1.Scurt istoric al Academiei de Muzică „Gheorghe Dima” din Cluj Napoca.....	30
1.3.2.Școala de compoziție clujeană	36
1.3.3.Coordonate stilistice în școala clujeană de compoziție.....	38
2.LUCRĂRI CORALE DE INSPIRAȚIE FOLCLORICĂ ÎN CREAȚIA COMPOZITORILOR CLUJENI.....	42
2.1.Limbajul de factură romantică prin prisma influenței folclorice în creația lui Gheorghe Dima (1847-1925) și Augustin Bena (1880-1962)	42
2.1.1.Gheorghe Dima (1847-1925).....	42
2.1.1.1. <i>Hei, leliță din cel sat...</i>	42
2.1.1.2. <i>Gheorghe Dima – Cucuruz cu frunza-n sus</i>	46
2.1.2.Augustin Bena (1880 – 1962).....	51
2.1.2.1. <i>Ce vii, bade, târzior</i>	51
2.1.2.2. <i>Augustin Bena – Vai de mine, mor de cald</i>	54
2.2.Importanța limbajului modal în lucrările lui Tudor Jarda (1922-2007).....	59
2.2.1.1. <i>Nuntă țărănească</i>	59
2.2.1.2. <i>Tudor Jarda – Colo-n jos în prundurele</i>	71
2.3.Citatul folcloric ca sursă de inspirație.....	78
2.3.1.Constantin Rîpă (1938*).....	78
2.3.1.1. <i>Lioara</i>	78
2.3.1.2. <i>Constantin Rîpă – Balada Cicoarea</i>	87
2.3.2.Dan Voiculescu (1940-2009).....	93
2.3.2.1. <i>Colindă de departe</i>	93
2.4.Sinteza textului folcloric cu influențe stilistice de secol XX în creația lui Vasile Herman (1929-2010).....	100

2.4.1.Tripticul <i>Viersuri de dor</i>	100
2.4.1.1. <i>Dor ți-a fi</i>	100
2.5.Structura muzicală elaborată în repertoriul coral folcloric	110
2.5.1.Aspecte ale creației corale ale lui Sigismund Toduță (1908-1991)	110
2.5.1.1. <i>Eglogă (I-II-III)</i>	110
2.5.2.Cornel Țăranu (1934*).....	118
2.5.2.1. <i>Corinda</i>	118
2.6.Repere stilistice în creația contemporanilor.....	126
2.6.1.Adrian Pop (1951*).....	126
2.6.1.1. <i>Vine hulpe di la munte</i>	126
3.COORDONATE DIRIJORALE ÎN GENUL CORAL A CAPPELLA	132
3.1.Repere tehnico-interpretative.....	132
3.1.1.Dinamica și articulația	132
3.1.2.Tempoul și caracterul.....	136
3.1.3.Echilibrul între voci/evidențierea planurilor tematice	139
3.1.4.Ornamentica.....	142
3.1.5.Timbralitate/colorit	143
3.1.6.Intonația	146
3.1.7.Elemente tehnic-interpretative generale	147
3.2.Repere tehnico-dirijorale	150
3.2.1.Metrica alternativă	150
3.2.2.Vocalizarea ansamblului	152
3.2.3.Recomandări tehnico-dirijorale:	154
Concluzii	159
Bibliografie	163
Anexe	169
Lista concertelor susținute	169
Înregistrări audio-video.....	171